

Fran Levstik: MARTIN KRPAN

V Notranjem stoji vas, Vrh po imenu. V tej vasici je živel v starih časih Krpan, močan in silen človek. Nosil je od morja na svoji kobilici angleško sol, kar je bilo pa že tistikrat ostro prepovedano. Bilo je pozimi in sneg je ležal krog in krog. Držala je samo ozka gaz, ljudem od vasi do vasi, ker takrat se ni bilo tako cest kakor dandanes. Nesel je Krpan po ozki gazi na svoji kobilici nekoliko stotov soli; kar mu naproti prizvenketa lep voz; na vozu je pa sedel cesar Janez, ki se je ravno peljal v Trst. Krpan je bil kmečki človek, zato ga tudi ni poznal, Krpan prime brž kobilico in tovor z njo in jo prenese v stran, da je voz ne bi podrl, bilo mu je, kakor drugemu stol prestaviti. Ko je cesar to videl, kako je prestavil svojo kobilico je kočijažu dejal, naj takoj ustavi kočijo. Cesar praša Krpana, kdo je, ta pa mu odgovori, da je Krpan, doma pa je z Vrha od Svete Trojice. Kaj pa nosiš v tovoru, vpraša cesar dalje. Krpan se naglo izmisli in reče: Kresilno gobo pa nekaj brusov sem naložil, gospod!" Na to se cesar začudi in pravi: če so brusi, zakaj so pa v vrečah? Krpan mu odgovori, da se boji, da bi od mraza razpokali. Minilo je potem leto in še kakšen dan. Krpan je pa zmeraj tovoril po hribih in dolinah. Na Dunaj pride strašen velikan, Brdavs po imenu. Ta je vabil vse junake našega cesarstva v boj. Cesar pa tudi ni imel tako boječih ljudi, da nihče ni upal nadenj; toda kdor se je boril z njim je bil premagan. Velikan pa ni bil mož usmiljenega srca; ampak vsakega je umoril, kogar je obvladal. Cesar se je bal, da se Brdavs nebi ustavil in bi vse pomoril. Slišal ga je kočijaž in ga spolnil na Krpana, kako je prestavil svojo kobilico. Če ne bo Krpan Brdavs premogel, ga drugi tudi drugi ne bodo. Poslali so veliko, lepo kočijo po Krpana. Ko je kočija prispela do tja je cesarski sel videl, kako je Krpan opravil z petnajstimi možmi in je takoj vedel, da je on pravi mož. Krpan ga nato vpraša kaj bi rad. Sel pa, nato: "Le urno zapri kobilico v konják, pa se hitro praznje obleci, pojdeva na Dunaj do cesarja. Sel mu nato razloži, da ga je cesar poslal ponj zato, da bi ubil Brdavs. Ko prideta na Dunaj, je bilo vse mesto črno pregrnjeno, ljudje so pa klavrno lazili kakor mravlje. Ravno tisti dan pa je Brdavs ubil cesarjevega sina. Cesar je bil presrečen, ko je slišal, da je prispel Krpan. Cesar nato vpraša Krpana kako se ga bo lotil, on pa odvrne naj jih to, kako in s čim ga bo nič ne skrbi. Nato so Krpanu dali jesti in piti, potem pa bosta s cesarjem odšla izbrati orožje. Ko prideta v shrambo, kjer imajo orožje, Krpan izbira in izbira, pa kar prime, vse zdrobi v rokah. Krpan si je orožje nato izdelal sam, v kovačnici si je izdelal orožje podobno mesarici, nato pa požaga še mlado lipo, ki jo potrebuje za orožje. Poleg orožja pa potrebuje še konja, in ker ni bil noben tako močan zato pošljejo po njegovo kobilico. Prišel je čas boja z velikanom. Ko ugleda Brdavs jezdeca, svojega sovražnika, se začne smejati, saj je Krpan izgledal prav smešen na svoji kobilici. Nato si tekmeča podata roki, Krpan pa Brdavs tako stisne roko, da mu udari kri izza nohtov. Brdavs malo zarezi, pa vendar nič ne pravi, ampak misli, da kmet je kmet in se ne zna bojevati. V boju zmaga Krpan saj je pameten in močan. Brdavs nato odseka glavo, in se vrne nazaj proti mestu. Cesar nato Krpanu ponuja nagrado, naj si zaželi kar hoče, pogače, vino, celo svojo hčerko mu podari. Krpan pa po dolgem pogovoru s cesarjem, kaj vse mu lahko da, se spolni na zimo in cesarju pove resnico o tem kaj je resnično tovoril takrat. Na koncu zgodbe Krpan dobi nekaj denarja in pismo s katerim lahko razvaža sol na svoji kobilici.